

เห็น 'เนื้อแท้สังคมไทย' จากวลี

อะไรเป็นไร?!

สารบำรุงสมอง

เรื่อง : รศ.ดร.วราภรณ์ สามโกเศศ ภาพ : ปารมี ปิยะศิริศิลป์

“ไม่เป็นไร” เป็นวลีที่ฝรั่งรู้จักและนำมาล้อเลียนคนไทย เมื่อกว่า 60 ปี มาแล้ว สมัยเมื่อตอนเริ่มรู้จักสังคมไทย สมัยใหม่ซึ่งตรงกับตอนสร้างถนนมิตรภาพ ถนนแรกที่ บุ่งเข้าสู่แดนอีสานผาดพญาเย็นเพื่อต้านกระแสนิยม คอมมิวนิสต์ วลีนี้สะท้อนหลายสิ่งซึ่งเกี่ยวพันกับเนื้อแท้ของความเป็นไทย

“ไม่เป็นไร” มีความหมายว่า “ช่างมันเถอะ เมื่อมันเกิดขึ้นมาแล้วก็อย่าไปอะไรกับมันนักเลย คิดถึงข้างหน้ากันดีกว่า” ความคิดลักษณะนี้มีอิทธิพลจากศาสนาพุทธอย่างแน่นอน

ศาสนาพุทธสอนว่า ‘ทุกอย่างเกิดแล้วก็ดับ’ อย่างเป็นไปตามเหตุและผล ดังนั้นเมื่อบางสิ่งเกิดขึ้นอย่างถูกใจหรือไม่ถูกใจเราก็แล้วแต่ เราก็ต้องยอมรับและรู้สึกว่า ‘ไม่เป็นไร’

ความรู้สึก ‘ไม่เป็นไร’ ทำให้เราอยู่ในโลกกันได้ ถ้ารถชนหรือกระทบกระทั่งกับคนอื่น สูญเสียบางสิ่ง ได้บางสิ่งน้อยกว่าที่คาดหวังไว้ ฯลฯ แล้ว ‘เป็นไร’ โลกคงวุ่นวายและผู้อยู่ในเหตุการณ์คงจะหาความสุขกันไม่ได้เลย การคิดแบบ ‘ไม่เป็นไร’ ทำให้เกิดการยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้น และดำรงชีวิตกันต่อไปได้อย่างสงบสุข

ผู้เขียนมีได้แนะนำให้เกิดว่าทุกอย่าง ‘ไม่เป็นไร’ เช่น การกระทำสิ่งชั่วช้า เฮอร์ดเอาเปรียบ ความไม่เป็นธรรม การฉ้อราษฎร์-บังหลวง การเบียดบัง การคดโกง ฯลฯ เป็นสิ่งที่ควรคิดว่า ‘ไม่เป็นไร’ ในทางตรงกันข้ามผู้เขียนเห็นว่ามันเป็นสิ่งที่ยอมไม่ได้ เป็นสิ่งที่ ‘เป็นไร’ ถ้าเราคิดว่า ‘ไม่เป็นไร’ แล้วก็จะมีคนใจกล้าหน้าด้านกระทำการสิ่งเหล่านี้อยู่เสมอและสังคมเราก็จะลดต่ำลงเรื่อย ๆ

การรู้จักแบ่งแยกได้ว่าสิ่งใดหรือเรื่องใด ‘เป็นไร’ และ ‘ไม่เป็นไร’ เป็นเรื่องของค่านิยมและความเชื่อเฉพาะตัวที่มาจากกรอบรบบนิเวศ คนที่มีความกล้าหาญทางจริยธรรมต่ำ ไม่กล้าลุกขึ้นต่อสู้สิ่งที่ผิด อะไร ๆ ก็ ‘ไม่เป็นไร’ หมด トラบที่ตนเองได้ประโยชน์ คนเหล่านี้จะไม่ช่วยให้สังคมเราสูงขึ้นเลย

“ไม่เป็นไร” ดูจะไม่ห่างจาก ‘อะไรจะเกิด มันก็ต้องเกิด’ นักคนที่เชื่อข้อความหลังนี้เป็นคนกล้าหาญที่ยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น การเชื่อในเรื่องกรรมที่ติดตัวมนุษย์มาที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดนี้ กล่าวคือ คนเหล่านี้ยอมรับว่าเมื่อมันเกิดขึ้นมาแล้วจะไปร้องแรงแทกกระเดืออย่างไรก็หมุนเวลากลับไปไม่ได้ ดังนั้นต้องยอมเผชิญความจริงและกล่าวว่า ‘ไม่เป็นไร’ พร้อมกับคิดว่าเมื่อมันเป็นอย่างนี้แล้วก็ต้องหาทางแก้ไขกันไป

คนไทยจำนวนไม่น้อยคิดในแนว ‘ไม่เป็นไร’ และ ‘อะไรจะเกิดก็ต้องเกิด’ กันในการดำรงชีวิต ซึ่งแต่ละวันมีเรื่องเกี่ยวกับสุขและทุกข์เกิดขึ้นมากมาย ผู้เขียนเชื่อว่าการคิดเช่นนี้ มีส่วนสำคัญในการช่วยลดความไม่สบายอารมณ์และความทุกข์ไปได้มาก

สังคมไทยมีข้อบกพร่องมากมายเช่นเดียวกับสังคมอื่น สมบัติมีค่าสองชิ้นนี้ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของ ‘เนื้อแท้สังคมไทย’ และช่วยให้สังคมไทยอยู่กันได้อย่างมีความสุขตามอัตภาพ

หากมองลึกลงไปว่าเหตุใดคนไทยจึงคิดในลักษณะนี้ได้ ก็คงต้องตอบว่าเป็นเพราะคนไทยเป็น ‘นักปฏิบัติ’ (pragmatist) กล่าวคือ อะไรที่ใช้งานได้ก็รับเอามาโดยไม่ยึดติดกับหลักบางอย่าง ชนิดเปลี่ยนแปลงไม่ได้

ตัวอย่างเช่น อาหารฝรั่งและอาหารอินเดีย คนไทยก็รับมาเป็นอาหารไทยโดยดัดแปลงให้เข้ากับรสนิยม โดยไม่รังเกียจนมเนยและเครื่องเทศว่าเป็นสิ่งแปลกปลอม มีรสและกลิ่นต่างจากที่เคยลิ้ม การเป็น ‘นักปฏิบัติ’ เช่นนี้ ทำให้เรามีสปาทเกิดดีปลาเต็ม พืชช่าหน้าแหลมหมูยอ แกงมัสมั่น และแกงกะหรี่

การเป็น ‘นักปฏิบัติ’ ไปไกลถึงขนาดยินยอมให้ลูกสาวแต่งงานกับคนต่างชาติตราบที่ทำให้ลูกสาวมีอนาคต มีเงินมีทอง คนชาติใดภาษาใดหากไหวเป็น กินอาหารไทยได้ ซาบซึ่งสัมผัสารู้จักความหมายของคำว่า ‘ผู้หลักผู้ใหญ่’ ‘เกรงใจ’ ‘มีน้ำใจ’ ฯลฯ แล้ว คบกันได้ทั้งนั้น แม้แต่ยอมรับเข้ามาเป็นเขยหรือสะใภ้ด้วยซ้ำ

คนไทยฆ่ากันตายก็เพราะขัดแย้งผลประโยชน์ (เป็นนักปฏิบัติ) น้อยครั้งมาก ๆ ที่เราเห็นคนไทยยอมตายเพื่ออุดมการณ์ คนไทยไม่ยอมตายแบบนี้ เพราะ ‘นักปฏิบัติ’ ยอมรับว่าสิ่งจริงแท้แน่นอนคือสิ่งที่อยู่ในกระเป๋ ไม่ใช่อยู่อากาศ

การเป็น ‘นักปฏิบัติ’ มิได้หมายความว่า เป็นสิ่งที่เหมาะสมกว่าการเป็น ‘นักอุดมการณ์’ แต่ประการใด ผู้เขียนพูดถึงสิ่งที่ ‘เกิดขึ้นจริง’ ในเนื้อแท้สังคมไทยมิได้พูดถึงสิ่งที่ ‘ควรเป็น’ ของสังคมไทย

การไม่ใช่ ‘นักอุดมการณ์’ ของสังคมไทย ทำให้เรามีปัญหามากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ‘ลูปหน้าปะจุมก’ ‘การขอกันโดยผู้ใหญ่’ ‘การช่วยเหลือนันเพราะเป็นญาติหรือเป็นเพื่อน’ โดยไม่ได้ถึงความถูกต้อง ซึ่งเป็นเรื่องของหลักการอันจะนำความยั่งยืนมาสู่สังคมเรา

การผสมปนเปกันอย่างลงตัวระหว่างความเป็น ‘นักปฏิบัติ’ และ ‘นักอุดมการณ์’ ในตัวคนไทยหนึ่ง ๆ นั้น เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง อย่าปล่อยให้วลี ‘ไม่เป็นไร’ และความเป็น ‘นักปฏิบัติ’ ครอบงำเราจนลืมความถูกต้องและความมีคุณธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ของความเป็นมนุษย์